

Partnerships met passie

Het gevoel overheerst dat de grote inhaalslag van Brazilië nu echt moet beginnen. De schaamte over de enorme welvaartsverschillen in dit westers aandoende Zuid-Amerikaanse land bracht Lula aan de macht. De eerste tekenen zijn bemoedigend, afgaande op de passie waarmee de Nederlandse ontwikkelingsorganisatie ICCO in Brazilië het ene na het andere partnership afsluit. Saillant detail: het ICCO is een oude relatie van Lula, die al dateert uit de tijd dat hij in São Paulo een golf van stakingen leidde, die bijdroegen aan de val van het militaire bewind.

Tekst en fotografie door Jan Bom

Politica mr. Tineke Lodders (CDA) stond die vroege ochtend voor een onmogelijke kledingkeuze. Eerste afspraak: een bezoek aan de vuilnisbelt van Recife, de miljoenenstad in het arme noordoosten van Brazilië. Direct aansluitend: ondertekening op het stadhuis van het pilotproject om in 180 dagen een Businessplan uit de grond te stampen, waardoor ten minste vijftienhonderd families kunnen gaan profiteren van een rechtvaardige economie, gebaseerd op de scheiding en de recycling van het stadsafval, inclusief de opwekking van groene energie.

En zo kon het gebeuren dat de voorzitter van het ICCO in een druilerige regen een landschap als de dag des oordeels besteed, dat zelfs niet met de beste camera vastgelegd kan worden. Geen beeld kan de stank van verrotting beschrijven, die zich binnen enkele minuten in elke vezel van haar jurk en haar shawl drong, om er niet meer uit weg te trekken. Ook al zakten haar felrode pumps zacht weg in de grauwe derrie, vlogen de strontvliegen haar om de oren, Tineke Lodders nam de situatie koel in zich op. Al die mensen. Sommigen blootvoets graaiend in de stort van elke nieuw gearriveerde vuilniswagen, sommigen zelfs nog zoekend op plekken waar elk stukje plastic, karton, blik of nogte-eten-eten al lang vertrappt was en als rustplaats voor de gieren diende.

Een klein uur later zou zij haar gevoel beschrijven van het

moment toen het wolkendek openbrak, en vanaf de hooggelegen afvalberg de kustlijn van de Atlantisch Oceaan zichtbaar werd. Nog nawalmend sprak zij op het stadhuis de burgemeester toe, en verwoordde waarom zij deze apocalypse persoonlijk had willen beleven: "Wij leven in een wereld van massaconsumptie en produceren daarmee een massa aan afval, dat wij liever niet meer willen zien. Maar daarmee mogen wij ook de mensen niet meer willen zien, die proberen met dit afval een bestaan op te bouwen."

Nieuw profiel

Weinig mensen weten dat de ICCO in geld het meeste krijgt van de Nederlandse overheid voor ontwikkelingsprojecten. Het budget bedraagt 110 miljoen euro op jaarbasis. Cordaid ontvangt enkele miljoenen minder, maar weet wel weer 30 procent aan inkomsten uit andere bronnen te genereren. Anders dan de NOVIB spanden de ICCO-medewerkers zich jarenlang in zonder begeleidende reclamecampagnes, zonder tijdschrift of kalender. Hun inzet: 'Het leveren van een relevante bijdrage aan structurele armoedebestrijding in ontwikkelingslanden' en het opzetten van 'structuren, systemen en processen die bijdragen aan een eerlijkere verdeling van welvaart en macht'. Het zijn algemene doelstellingen die nauwelijks verraden dat de in 1964 opgerichte Interkerkelijke Organisatie voor Ontwikkelingssamen-

werking eigenlijk een protestant-christelijke achterban heeft. Naast de bijdrage van het departement van Ontwikkelingssamenwerking ontvangt de ICCO ook geld uit collectes van Kerken in Actie, bestemd voor noodhulp bij rampen en aan vluchtelingen.

Bijzonder is ook dat de ICCO het ontbreken van een duidelijke profilering op dit moment tot voordeel weet om te buigen, door zich sterk te positioneren op het gebied van 'partnerships', de grote belofte van de Duurzaamheidstop in Johannesburg. En zo kan het, dat de ICCO in een overwegend katholiek land als Brazilië furore maakt, door de bestaande relatienetwerken een nieuwe, zakelijke invulling te geven, door er nu ook het bedrijfsleven bij te betrekken. Onder een samenwerkingscontract als dat voor de vuilnisbelt van het Braziliaanse Recife staat dan ook een indrukwekkend lijst handtekeningen. Zo doet een organisatie van universiteiten mee, die wetenschappelijke kennis inzet voor het scheppen van werkgelegenheid: Uniraballo. Een Braziliaanse ondernemersorganisatie stelt zich garant om bedrijven te vinden die de afval zullen afnemen: Instituto Ethos. Een landelijke coöperatie van vuilnisophalers gaat met de afvalscheiding in de stad aan de slag: Coopagres. En als vanzelfsprekend is een overheidspartij als de gemeente Recife aanwezig, met een burgemeester die in zijn toespraak zelfs stelt dat hij zijn benoeming aan dit project te danken heeft.

Ik ken jullie

Geen enkele andere Nederlandse ontwikkelingsorganisatie heeft gesprekspartners die in staat zijn om met een enkel telefoontje een onderhoud met president Lula te organiseren, waarbij zonder verdere plichtpleging of kennismaking agenda's worden gelijkgeschakeld -hooguit de FNV, die ongeveer tege-

lijktijd met het ICCO in Brazilië verscheen en tot op de dag van vandaag bijdraagt aan de opbouw van de onafhankelijke Braziliaanse vakbeweging, de CUT.

Tineke Lodders en het ICCO-hoofd projecten Hans Bruning herinneren zich het gesprek met Lula nog goed, de president die in de tijd van de militaire dictatuur de bijnaam kreeg waar de wereld hem nu onder kent: inktvis, vanwege zijn vaardigheid in het bouwen van netwerken met vele tentakels. "De ontmoeting had een sfeer van: Ik ken jullie, ik weet wat jullie kunnen doen, dat hoeven jullie mij niet meer te vertellen. Hij kwam heel vertrouwd over en leek op Lech Walesa, ook in fysiek opzicht, maar dan toch met heel wat meer realiteitszin."

De haast om snel ter zake te komen heeft bij Lula ook een andere achtergrond. Binnen drie, vier jaar moet hij de eerste economische successen van zijn beleid kunnen tonen, en dat is kort. Vertrouwelingen vertellen dan ook dat hij hoopt om in een eerste periode meerdere projecten succesvol te kunnen maken, om deze pilots in een tweede regeringsperiode tot algemeen structureel beleid om te kunnen zetten. Van de 157 miljoen Brazilianen zijn er 50 miljoen arm, met een maandelijks inkomen van minder dan 35 dollar, en van deze groep is zijn er 20 miljoen mensen straatarm. Het meer macro-economisch getinte beleid vertaalt de oude vakbondsleider in voor iedereen begrijpelijke taal. Tineke Lodders: "Hij stelde ons een heel concrete vraag: 'Ik vind dat in ons land voldoende potentie aanwezig is om iedereen drie maaltijden per dag te kunnen geven. Daar is een euro voor nodig. Willen jullie ons daarbij helpen?'"

www.icco.nl
hansbruning@icco.nl

› Pagina 28

English summary

Dutch development organization ICCO is starting partnership after partnership in Brazil. Goal of the Interchurch Organization for Development Cooperation is to enable economically successful projects, which can be reproduced elsewhere in the country. By joining a partnership in 2001, hundreds of small fruit farmers around the northern city of Belem became co-owners of their own processing company, Nova Amafrutas, which supplies Dutch juice producer Passina. Another partnership is being prepared, which could mean a future for the poor who live on the garbage dumps of the ten largest Brazilian cities. By restructuring the waste flow and the re-use of recyclable waste, the waste mountain of the metropolis of Recife could mean a future in waste-disposal to more than fifteen hundred families. ICCO president Tineke Lodders visited the Brazilian network of employers, professors, union leaders, politicians and even President 'Lula' himself. In order to understand life on the garbage dumps, she climbed the dump of Recife. Her point of view: "We live in a world of mass consumption and produce a mass of waste, which we prefer not to see. But we have to try not to be blind to the people who build a living based on this waste."

Ervaringen

Senator Tineke Lodders
“Even die rotzooi vergeten”

ICCO-voorzitter Tineke Lodders: “Van de tien op de vuilnisbelt geboren kinderen overleeft er maar eentje.”

Binnen haar CDA heeft Eerste Kamerlid Tineke Lodders (1940) een stem die vergelijkbaar is met die van SER-voorzitter Herman Wijffels: richtinggevend wanneer het er op aan komt. Als voorzitter van het ICCO kent zij niet in detail alle bedragen die vanuit Nederland de Braziliaanse partnerships mogelijk maken. Haar rol is eerder het leggen van de contacten op het juiste niveau in Nederland en Europa, om zoveel mogelijk armen in Brazilië een menswaardig bestaan te kunnen bieden.

“De wil tot samenwerking in Brazilië heeft een diepe indruk op mij gemaakt. De partnerships die de ICCO nu afsluit zijn echt hoopgevend. Er zijn zoveel verschillende partijen bij betrokken. Ondernemers, wetenschappers, boeren, werknemers. Armen, die zich toch weten te bundelen in coöperaties. De regering en gouverneurs van Braziliaanse staten, burge-meesters. Natuurlijk, iedere partij heeft zijn eigen grammafoonplaat, maar de Brazilianen spelen wel samen, en dat orkest speelt met passie. “President Lula vroeg ons als Nederland heel concreet om steun voor zijn armoedeprogramma, waarbij hij alle armen wil voeden. Wij hebben gezegd dat wij in Nederland stedenbanden kennen, waarbij het misschien mogelijk is om naast al bestaande relaties ook Braziliaanse steden te adopteren. Ik heb mij bereid verklaard om te inventariseren wat de mogelijkheden zijn, misschien samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). Je wilt zoiets doen, omdat Lula oprecht is in zijn idealen. Hij was nog geen twee, drie dagen president, of hij gelastte al de koop van twee militaire vliegtuigen af. Dat leverde hem 100 miljoen dollar op voor zijn armoedebelid. ‘Ik begin toch geen buitenlandse oorlogen’, zei hij erbij. “Vanuit Nederland kunnen wij meer doen, door ook het Nederlandse bedrijfsleven met Braziliaanse dochters aan te spreken. Grote bedrijven als Unilever en Ahold moeten ook hun afval kwijt. Hoeveel papier en karton verbruikt de Braziliaanse supermarktketen van

Ahold wel niet? Ze hebben bovendien weer nieuw verpakkingsmateriaal nodig. De rol van de ICCO is daarbij vooral die van makelaar. We zoeken en betalen ingehuurde deskundigheid, kunnen iets voorfinancieren, maar dan houdt het op. Wij dragen dus de kosten voor het haalbaarheidsonderzoek van de Grontmij en de Kema. Het is voor ons is dan ook niet de kernvraag of we bijvoorbeeld een biogasinstallatie moeten neerzetten, maar of we een methodiek kunnen ontwikkelen om uit de verwerking van organisch afval straks winst te maken. Het is misschien een vies praatje, maar in Brazilië spoelt men het toiletpapier niet door, want dat leidt tot verstopping van het riool. Misschien is een aparte inzameling van gebruikt toiletpapier dan interessant, een ‘cordon sanitaire’, een mooi woord in dit verband. Nu lopen kindertjes soms op hun blote pootjes over de vuilnisbelt heen. Het is een bacteriologisch broeinest, waar je niet op een scherp bierblikje moet trappen. Hoe ongezond het leven er is, blijkt wel door de kindersterfte onder deze groep. Van de tien pas geboren kinderen overleeft er maar eentje. “Als we voor deze groep nu eens heel snel halverwege de dag een pauze zouden kunnen inlassen, waarbij ze even van die vuilnisbelt af zouden komen. Even verhoudingsgewijs frisse lucht kunnen inademen. Even bij elkaar zitten, een goede maaltijd gebruiken. Even die rotzooi vergeten. Dat zou al iets zijn.”

pclodelf@xs4all.nl

Jorge Lorenzetti kon minister worden: “Lula en ik zijn er op uitgekomen dat ik beter leiding kon geven aan de vele voorbeeldprojecten die vanuit de Braziliaanse samenleving ontstaan.”

Voor een hoogleraar gezondheidskunde heeft Jorge Lorenzetti (1952) vele opmerkelijke nevenfuncties. Als persoonlijke vriend van president Lula zijn hem hoge regeringsposten aangeboden, die hij na diepgaande discussies met zijn oude strijdmakker afwees. Liever bouwt hij vanaf de basis aan een waaier van partnerships waarmee de armen van Brazilië een eigen, duurzame economie kunnen opbouwen.

“Het dossier dat de politie van mij heeft is erg lang. Ik ben zelfs een paar dagen gevangen gezet, stond dag en nacht onder politieke bewaking. Telefoontjes, ook van onbekenden, die mij met de dood bedreigden. Ik leidde op de universiteiten het studentenverzet tegen het dictatoriale regime. In de fabrieken deed Lula hetzelfde. Rond 1977 kwam deze nieuwe, onafhankelijke beweging Anampos, die los stond van het communistische of kerkelijke verzet, pas goed op gang. In 1980 kwam het tot massale stakingen. Dat was ook het jaar waarin Lula en ik elkaar voor het eerst tegen kwamen, omdat studenten en arbeiders gelijk optrokken. Nadat het regime was gevallen, splitste de Anampos zich onder meer op in een politieke partij, de PT, en een vakcentrale, de CUT. Lula koos voor de politieke weg, ikzelf heb altijd functies gehad binnen de vakbeweging. Nog steeds. Wij kennen elkaar dus al lang, maar eigenlijk zijn we pas sinds vier jaar vrienden geworden. Onze families vierden Nieuwjaarsdag samen; in 2000 en 2001 bij mij, in 2002 in Rio de Janeiro, bij Lula thuis. “Na de verkiezingszege in 2002 hebben wij met elkaar voortdurend discussies gevoerd over mijn rol, want hij bood mij regeringsfuncties aan. We zijn er toch op uitgekomen dat ik beter

leiding kon geven aan de vele projecten die vanuit de samenleving ontstaan, zoals het opzetten van coöperaties. We hebben vanuit de vakbeweging de afgelopen twee jaar meer dan 200 nieuwe organisaties van werknemers en boeren kunnen opzetten, steeds met het oogmerk om basisvoorwaarden te garanderen, en een duurzame ontwikkeling te stimuleren, zowel op sociaal als milieugebied. “De armoede in Brazilië concentreert zich vooral in het noorden en noordoosten van het land. Ik aanvaard daarom functies in projecten die daar een sleutelrol kunnen vervullen. Ik zal zelf de directie voeren over het vuilnisbeltproject in Recife, zodra het Businessplan gereed is. Wanneer we in deze stad een systeem opzetten dat winst uit afval oplevert, hebben we nog eens tien Braziliaanse steden te gaan, waar ook meer dan 1,5 miljoen mensen wonen. Hetzelfde geldt voor de coöperaties van boeren en werknemers van Nova Amafutas, een fabriek van ingedikd sap van passievrucht in Belem, aan de monding van de Amazone. Twee jaar geleden ging het bedrijf failliet. Nadat de boeren en werknemers zelf eigenaar zijn geworden en wij een schuldsanering hebben doorgevoerd, is vorig jaar alweer de eerste winst geboekt: iets meer dan 100 duizend euro, die in het bedrijf wordt geherinvesteerd. De boeren

gingen daarmee akkoord, want zij krijgen al een goede prijs voor hun product, mede door de gegarandeerde afname van de Nederlandse partner Passina BV in Breda, de wereldmarktleider. Wanneer de Europese markt geen invoerheffing van 10 procent op het ingedikte sap zou heffen, zouden wij zelfs 130 duizend euro meer hebben verdiend, want de omzet bedroeg 1,3 miljoen. Het is een oneerlijke belasting, want het kan niet zo zijn dat deze invoerheffing bedoeld is om de Europese boeren te beschermen. Passievruchten worden in geen enkel Europees land geteeld. Om wat minder afhankelijk te worden, willen we door diversificatie van fruitteelt de terugloop in de productie opvangen, en straks met een eigen frisdrank voor de Braziliaanse markt gaan komen. Wij zijn ook van plan vruchten te gaan telen met een ongekend hoog natuurlijk vitaminegehalte. De merknaam Amazon Power heb ik al geregistreerd. “Ik word gedreven door het gevoel dat wij succes gaan boeken. Het is de eerste gedachte die bij mij opkomt, elke dag wanneer ik wakker word.”

jorgelorenzetti@hotmail.com

Professor Jorge Lorenzetti
“Na Recife nog tien andere miljoenensteden te gaan”